

СЕКЦІЯ 2. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ВИХОВАННЯ

УДК 373.2.011.3(439):37.091.4Фребель-042.3
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2023-101-4>

ВПЛИВ ІДЕЙ ФРІДРІХА ФРЕБЕЛЯ НА СТАНОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В УГОРЩИНІ

Реґо Ганна Іванівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувача кафедри дошкільної, початкової та інклюзивної освіти
Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти
anna.reho26@gmail.com
orcid.org/0000-0002-6996-2107

Вплив праць Фрідріха Фребеля на становлення дошкільної освіти в Угорщині важко переоцінити. Його ідеї, такі як важливість навчання в ігровій формі та використання розвиваючих іграшок, мали тривалий вплив на підхід до дошкільної освіти в регіоні. Напрацювання Фребеля допомогли сформулювати навчальні програми та методи навчання, що використовувалися в перших дошкільних закладах, забезпечивши міцний фундамент для освіти та розвитку дітей раннього віку.

Метою нашого дослідження було здійснення аналізу впливу діяльності Фрідріха Фребеля на становлення та розвиток дошкільної освіти в Угорщині.

У ході дослідження ми використовували методи аналізу, систематизації та узагальнення даних на основі вивчення психолого-педагогічної та наукової літератури.

Нами було проаналізовано матеріали таких угорських науковців, як Отто Ваґа, Ендре Зіболена, Іштвана Месароша, Елемера Келемена, Рози Куруц, Марії Горняк, Шандорне Кьювер, Бели Пуканського та інших, які займалися дослідженням становлення та розвитку системи дошкільної освіти в Угорщині. А також публікації Ганни Реґо, яка займалася дослідженням становлення та розвитку суспільного дошкільного виховання на Закарпатті, яке в досліджуваний період входило до складу Австро-Угорщини. Кожен з них у своїх наукових розвідках торкнувся аналізу методики Фрідріха Фребеля та її впливу на становлення концепції дошкільного виховання в Угорщині. Як стверджують науковці, акцент на навчання та дослідженні в ігровій формі дозволив дітям розвинути свої творчі здібності, критичне мислення та навички розв'язання проблем. Крім того, спільна природа навчального середовища сприяла розвитку соціальних навичок і командної роботи. Фребелівський підхід також надавав пріоритет розвитку емоційного інтелекту, який є важливим для формування здорових стосунків і загального благополуччя.

Оскільки ми продовжуємо шукати нові способи навчання та виховання дітей дошкільного віку, важливо визнати внесок таких першопрохідців, як Фребель, чиї ідеї мали тривалий вплив на сферу освіти багатьох Європейських країн.

Продовжуючи розмірковувати над історією освіти, стає зрозуміло, що внесок Фребеля в цю сферу залишається актуальним і цінним і сьогодні.

Ключові слова: *методи навчання, заклади дошкільної освіти, розвиток дітей раннього віку, діти дошкільного віку, концепція дошкільного виховання, гра, навчальне середовище, «дари Фребеля».*

THE INFLUENCE OF FRIEDRICH FROEBEL'S IDEAS ON THE FORMATION OF PRESCHOOL EDUCATION IN HUNGARY

Reho Hanna Ivanivna,
PhD in Pedagogical Science, Docent,
Head of the Department of Preschool, Primary and Inclusive Education
Zakarpattia Institute of Postgraduate Pedagogical Education
anna.reho26@gmail.com
orcid.org/0000-0002-6996-2107

The influence of Friedrich Froebel's works on preschool education formation in Hungary is difficult to overestimate. His ideas about learning through play and the use of educational toys impacted the approach to preschool education in the region. Froebel's work helped shape the curricula and teaching methods in early preschools, providing a solid foundation for early childhood education and development.

The purpose of our study was to analyze Friedrich Froebel's influence on preschool education formation and development in Hungary.

In the course of the study, we used the methods of analysis, systematization, and generalization of data based on the study of psychological and pedagogical, and scientific literature.

We have analyzed the materials of the following Hungarian scientists: Ottó Vág, Endre Zibolen, István Mészáros, Elemér Kelemen, Rózsa Kurucz, Mária Hornyák, Sándorné Kövér, Béla Pukánszky, and others. And publications of Hanna Reho, who studied public preschool education formation and development in Zakarpattia, which in the studied period was a part of Austria-Hungary. Each of them touched on the analysis of Friedrich Froebel's methods and their influence on the formation of the concept of preschool education in Hungary. As the researchers claim, the emphasis on learning and exploring through play allowed children to develop their creativity, critical thinking, and problem-solving skills. Moreover, the collaborative nature of the learning environment fostered the development of social skills and teamwork. Froebel's approach also prioritized the development of emotional intelligence, which is essential for healthy relationships and overall well-being.

Froebel's ideas have had a lasting impact on the education of many European countries and his contribution remains relevant and valuable even today.

Key words: *teaching methods, preschool education institutions, early development, preschool children, the concept of preschool education, play, educational environment, the Froebel gifts.*

Вступ. Фрідріх Фребель (1782–1852) – німецький педагог, найбільш відомий завдяки розробці системи дитячих садків, яка мала на меті забезпечити дітям раннього віку сприятливе середовище для навчання через гру. Філософія освіти Ф. Фребеля ґрунтувалася на ідеї, що маленькі діти від природи є допитливими і творчими, і що роль педагога полягає в тому, щоб сприяти їхньому навчанню, надаючи їм можливість досліджувати і відкривати для себе навколишній світ. Ф. Фребель дотримувався думки, що метою освіти є сприяння розвитку дитини, включаючи її фізичний, емоційний, соціальний та інтелектуальний розвиток. Для досягнення цієї мети Ф. Фребель розробив цілу низку навчальних матеріалів і вправ, таких як дерев'яні блоки, м'ячки та інші дидактичні матеріали, які були покликані заохочувати дітей досліджувати та експериментувати з різними поняттями, такими як форма, розмір і колір. Окрім цих матеріалів, Ф. Фребель також підкреслював важливість музики та мистецтва в освітньому процесі, оскільки вважав, що ці предмети допомагають розвивати дитячу творчість та уяву.

Загалом, праці Фрідріха Фребеля мали потужний вплив на сферу дошкільної освіти в Європі середини XVIII початку XIX століття, а його ідеї тривалий час впливали на педагогічні підходи до виховання дітей раннього віку.

Метою нашого дослідження є проаналізувати вплив діяльності Фрідріха Фребеля на становлення та розвиток дошкільної освіти в Угорщині та розкрити можливості використання його ідей в сучасних закладах дошкільної освіти.

Методи дослідження: аналіз, систематизація та узагальнення даних на основі вивчення психолого-педагогічної та наукової літератури.

Одним із перших дослідників творчості Фрідріха Фребеля в Угорщині був Отто Ваґ. На його думку – «це творчість видатної особистості в галузі освіти, результатом роботи якої стала педагогічна система, що змогла, за відносно короткий час, привернути увагу громадськості до необхідності навчання дітей дошкільного віку та важливості освіти фахівців дошкільного виховання» (Vág, & Frczbel, 1977). Отто Ваґ простежив розвиток дошкільної освіти Угорщини та зв'язок між теорією і практикою аж до першої половини століття, чим самим зробив цінний внесок в дослідження історії дошкільної педагогіки в Угорщині.

За останні десятиліття плеяда угорських науковців, зокрема: Ендре Зіболен, Іштван Месарош, Елемер Келемен, Роза Куруц, Марія Горняк, Шандорне Кювер, Бела Пуканські та інші писали про розвиток угорської системи дошкільної освіти. Кожен з них у своїх наукових розвідках торкнувся аналізу методики Фрідріха Фребеля та її впливу на становлення концепції дошкільного виховання в Угорщині. За результатами досліджень, його підхід до дошкільної освіти наголошував на важливості ігрового навчання, практичної діяльності та розвитку соціальних навичок. Цей підхід був сприйнятий освітянами Угорщини і призвів до того, що дошкільна освіта стала більш орієнтованою на дитину.

Оскільки ми продовжуємо шукати нові способи навчання та виховання дітей дошкільного віку, важливо визнати внесок таких першопрохідців, як Фребель, чиї ідеї мали тривалий вплив на сферу освіти. Продовжуючи розмірковувати над історією освіти, стає зрозуміло, що внесок Фребеля в цю сферу залишається актуальним і цінним і сьогодні.

Результати дослідження. У 1830-х рр. Угорщина за кількістю дошкільних інституцій

значно випереджувала такі регіони Австрійської імперії, як власне Австрія і Чехія. Так, у рік відкриття першого дошкільного закладу в Австрії (1830) в угорській частині держави Габсбургів уже діяли 7 інституцій для дітей дошкільного віку. У Чеському королівстві перший заклад цього типу відкрився в Празі у березні 1832 р. – в Угорщині в цей час уже працювало 10 дошкільних інституцій (Рего, 2010).

Праці Фрідріха Фребеля мали значний вплив на угорську дошкільну освіту. Фребель як один із піонерів освіти – розробив унікальний підхід, який підкреслював важливість ігрового навчання та практичної діяльності в перші роки життя дитини. Цей підхід широко застосовується в угорських дошкільних закладах і зараз.

У перші десятиліття 19 століття Ф. Фребель усвідомлював, що інститут сім'ї переживає кризу. Старі патріархальні сім'ї розпадаються, а матері деяких представників нижчих класів змушені працювати в якості годувальниць. У світлі всього цього Фребель поставив собі за мету не лише створити соціальний інститут для дітей дошкільного віку, а й перетворити те, що до цього часу було суто гуманістичним інститутом, на освітній. Фребель зауважує, що маленькі діти інстинктивно тягнуться до інших маленьких дітей, а гра та спілкування з однолітками – сприятливо впливають на фізичний та розумовий розвиток дитини. «Коли дитина потрапляє в дошкільний заклад, вона опиняється в нових обставинах..., вона вперше знаходить багато маленьких товаришів, і окрема істота вступає в контакт з безліччю істот; вона стає водночас членом цілого осередку, і оскільки це дає їй певну вигоду і перевагу, в свою чергу вимагає від неї певних зобов'язань. У цьому полягає перша велика людинотворча сила дошкільних закладів» (Szabolcs, & Rhythy, 1999: 364).

Виходячи за межі цієї ідеї, педагогічна система Фребеля відводить важливу роль сімейному вихованню. У дитячих садках Фребель хотів не применшити чи замінити материнське виховання, а доповнити його. Його метою було не лише виконання соціальних функцій, але й цілеспрямований розвиток дітей. Він наголошував на розвитку дитини на основі її самостійної та вільної діяльності. На його думку, сутність людини повинна розвиватися через освіту.

Метою виховання він вважав розвиток життєвої мудрості в людині. «Виховувати себе та інших, виховувати свідомо, вільно і з самовизначенням – це подвійний акт мудрості» (Szabolcs, & Rhythy, 1999: 364).

Бути мудрим означає мати самовизначення.

Він вважає, що в дитині потрібно розвивати інстинкт творити і формувати. «Гра є першою стадією в розвитку дитини; бо гра є вільне представлення внутрішнього, з необхідності і почуття необхідності самого внутрішнього, що виражається самим словом гра (Spiel)» (Szabolcs, & Rhythy, 1999: 364). Відштовхуючись від ідеї про те, що дитина розвивається через діяльність, Фребель розробляє систему стимулюючих до активності ігрових засобів, іграшок, «дарів». Таким чином, він звертає увагу на дію та гру як найважливішу освітню діяльність.

Водночас Фребель застерігає, що предмети і речі «...є не тільки об'єктами сприйняття і спостереження, але й об'єктами творчої вольової діяльності; вони є, таким чином, засобами для усвідомлення дитиною власної творчої сили і її результатів...» (Szabolcs, & Rhythy, 1999: 364). Вони також є для дитини засобом пізнання, спочатку безпосередньо через об'єкт і дію, самих речей, потім їхніх стосунків між собою, потім їхнього творення і, нарешті, їхніх наслідків.

Але чим Фребель відрізняється від будь-якого іншого педагога?

На думку Прюфера, видатного дослідника спадщини Фребеля, це те, що він залишив по собі не лише праці та заклади, «як інші, але й щось незвичайне, велике ігрове і діяльнісне ціле», яке не є завершеним, але, як зерно, проростає в душах людей (Szabolcs, & Rhythy, 1999: 364). У дитячому садку Фребеля знання здобувалися не через мову і розум, а через дію, активність і творення. Це розвивало у дітей творчість, фантазію та уяву, а все це сьогодні за сьогоднішньою термінологією, розвиток креативності. Таким чином, Фребель заклав теоретичну основу для пізнішої реформаторської педагогіки.

Мюррей назвав Фребеля піонером сучасної психології, стверджуючи, що його концепція інтелектуального життя дитини багато в чому відповідала висновкам найвидатніших дитячих психологів того часу (Murray, 2018).

Важливим питанням є те, коли праці Фребеля стали відомі в Угорщині?

З початку 1840-х років багато хто в Угорщині читав теоретичні праці Фребеля безпосередньо німецькою мовою. Спираючись на одного з біографів Фребеля, Ганшмана, Елмер Кен'єреш пише, що Фребель отримав листа від дружини протестантського пастора на ім'я Густав Штайнакер з Дебрецена приблизно в той час, коли він

працював у Бланкенбурзі (1832-42), яка замовляла у нього іграшки та професійне обладнання і сприяла їх поширенню.

Сама Тереза Брунцвік пише Фребелю, щоб поцікавитися, як працювати з «дарами» і отримує від Фребеля детальну інформацію. Згодом кілька молодих угорських вчителів відвідали Фребеля в Бланкенбурзі, щоб ознайомитися з розробленим ним дидактичним матеріалом.

За даними журналу «Дошкільне виховання» ("Kisdednevelés") за 1888 рік, в Угорщині було лише 79 «захоронок», де зовсім не звертали увагу на навчання та виховання дітей, 235 дитячих садків працювали за звичайною системою і 289 за системою Фребеля.

Вплив Фребеля зменшився після запровадження закону про дошкільне виховання (1891 р.). У дусі мадяризації, основна увага в країні була зосереджена на популяризації вітчизняних методів виховання. Дебати між прихильниками системи Фребеля та представниками угорського методу виховання в дитячому садку в Угорщині тривали до 1930-х років.

Однак суть цієї дискусії полягала не в критиці філософії фребелівської системи, а радше у подачі інформації (навчання проводилося на німецькій мові). Дидактичні матеріали були прийняті настільки, що навіть у дитячих садках 1940-х років вони були найвідомішими і найважливішими інструментами. У дошкільних закладах обов'язковими були заняття з розробленими Ф. Фребелем «дарами», конструктивним матеріалом, заняття співами, при цьому тексти пісень мали дидактичний характер, а мелодії приділялася незначна увага. Для утвердження методики дошкільного виховання Ф. Фребеля угорські вихователі виїздили за кордон з метою засвоєння досвіду німецького педагога та втілення його на практиці. Чимало для цього зробив Габор Секеї, який наприкінці XIX ст. укорінював фребелівську методику в дошкільних закладах Сегеда (Рего, 2010).

Роботи Фребеля стали більш відомими в 1960-х роках. Саме в цей час ігрове та професійне обладнання Фребеля було придбано для дитячих садків, а його роботи – для бібліотек.

Його ігрові та розвиваючі інструменти вперше регулярно використовувалися в Угорщині приблизно з 1860 року Яношем Фабрі в дитячому садку в Добшині, цим самим випередивши садки Відня. За словами Шандора Переша, до 1867 року Янош Фабрі, Густав Штейнакер, Ендре Сабо та Йожеф Рапош також були знайомі з освітньою системою Фребеля (Szabolcs, & Rhythy, 1999).

Починаючи з 1970-х років, в Угорщині немає жодного фахівця з дошкільної освіти, який не був би знайомий з творчістю Фребеля і не виступав би на його підтримку або проти нього. З цього часу угорські автори один за одним публікують посібники та підручники, які сприяють поширенню та застосуванню методики Фребеля. Зокрема: Самуел Кохані, Ендре Сабо, Міхай Кобані.

Під впливом педагогічної діяльності Ф. Фребеля за підтримки священика Яноша Ронґе в Буді 1869 р. розпочало роботу Фребелівське жіноче товариство ("Frübel nőegylet"). Основною метою Фребелівського жіночого товариства було поширення методики виховання дітей дошкільного віку, розробленої визначним німецьким педагогом, творцем перших дитячих садків, зокрема системи роботи з його дидактичним матеріалом (Рего, 2010).

З цією метою товариство відкрило дитячий садок та передбачило проведення 3-4 місячних курсів із підготовки «садівниць» для роботи в заснованих ним закладах. У дитячих садках Фребелівського жіночого товариства офіційною мовою викладання була німецька. Німецькою мовою проводилися й засідання товариства, що стало причиною незадоволення значної частини членів Фребелівського жіночого товариства, які через рік відокремилися і створили Будапештське Фребелівське жіноче товариство ("Budapesti Fröbel nőegylet"). У 1872 р. його було перейменовано в Угорське Центральне Фребелівське жіноче товариство ("Magyarországi központi Fröbel nőegylet") (Рего, 2010).

У 1871 році Ендре Сабо навіть заснував педагогічний журнал під назвою «Фребель» як видання «Будапештського Фребелівського жіночого товариства», з метою поширення ідей Фребеля. 1872 року Ендре Сабо опублікував збірку оповідань, адаптованих до освітньої системи Фребеля, під назвою "Társalgó terem" («Соціальна вітальня»), а 1874 року – "Neveléstan" («Вчення про виховання»), засноване на принципах Фребеля.

Таким чином, його ідеї поширювалися з дедалі більшою силою; його вплив на дошкільну освіту та пов'язаний з нею жіночий рух був незаперечно сильним.

Впровадження методів Фребеля в угорських дошкільних закладах було тривалим процесом. Угорські педагоги цікавилися методами Ф. Фребеля ще з початку 20 століття. Однак впровадження цих методів не було послідовним через політичні та економічні чинники. За часів комунізму державна система освіти надавала пріоритет

когнітивному розвитку, а не ігровому навчанню, що є фундаментальним аспектом підходу Ф. Фребеля. Після падіння комуністичного режиму в угорських дошкільних закладах відбувся зсув у бік більш орієнтованого на дитину підходу, що призвело до відновлення інтересу до методики Ф. Фребеля.

Сьогодні угорські дошкільні заклади продовжують використовувати елементи філософії та методів Ф. Фребеля, зокрема такі, як підкреслення важливості чуттєвого досвіду, навчання в ігровій формі та роль вихователя як фасилітатора, а не авторитетної фігури. Однак у впровадженні цих методів ще є місце для вдосконалення, оскільки деякі дошкільні заклади намагаються збалансувати підхід Фребеля з вимогами сучасної системи освіти. Загалом, впровадження методів Ф. Фребеля в угорських дошкільних закладах було поступовим процесом, який супроводжувався певними труднощами, але він сприяв формуванню більш орієнтованого на дитину та цілісного підходу до дошкільної освіти в Угорщині (Roszak, 2018).

Підхід Фребеля до освіти дітей раннього віку підкреслює важливість ігрового навчання, яке широко застосовується в угорських дошкільних закладах. Згідно з дослідженням Б. Пуканського, «угорські дошкільні заклади прийняли фребелівську концепцію «дитячого садка» та увібрали в себе його ідеї про важливість природи, мистецтва та музики» (Pukánszky, 2016: 38). Крім того, акцент Фребеля на цілісному розвитку, який включає інтелектуальний, емоційний і фізичний аспекти, також вплинув на сучасну угорську дошкільну освіту. Як зазначає Пуканські, «угорські дошкільні заклади прагнуть створити збалансоване і сприятливе середовище, яке підтримує розвиток дітей у всіх сферах» (Pukánszky, 2016: 39).

Висновок. Освітня філософія та педагогічні методи Фрідріха Фребеля вплинули на дошкільну освіту в усьому світі, в тому числі й в Угорщині. Крім того, віра Фребеля у важливість підготовки вчителів також вплинула на сучасну угорську дошкільну освіту. Угорські дошкільні педагоги зобов'язані мати формальну освіту та підготовку в галузі дошкільної освіти, що відповідає переконанням Фребеля, який вважав, що вихова-

телі повинні бути обізнаними та кваліфікованими у своїй галузі.

Отже, праці Фребеля мали тривалий вплив на сучасну угорську дошкільну освіту, сформувавши її підхід до ігрового навчання, цілісного розвитку та підготовки педагогів. Відтак спадщина ідей Фребеля простежується і в сучасних навчально-виховних програмах та в практиці угорських дошкільних закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Pero G. Дошкільне виховання у Закарпатті: витоки й історія розвитку (1836–1918 pp.): монографія. Ужгород: VAT «Патент», 2010. 256 с.
2. Murray J. Value/s in early childhood education. *International Journal of Early Years Education*. 2018. 26(3). P. 215–219.
3. Pukánszky, B. “Froebel’s Influence on Early Childhood Education in Hungary.» *International Journal of Early Childhood Education*, 2016, vol. 22, no. 1. pp. 37–41.
4. Roszak, M. Friedrich Froebel’s pedagogical concept within Polish pre-school education: the revival of 19th century thought in modern institutional upbringing of children. *Society Register*, 2018, 2(2), 149–162.
5. Szabolcs, É., & Réthy, E. Fröbel és a nőmozgalmak Magyarországon. *Magyar Pedagógia*, 1999, 99(4), 363–373.
6. Vág, O. & Fröbel, F. (1977). *Friedrich Fröbel*. Tankönyvkiadó.

REFERENCES

1. Reho, H. (2010). Doshkilne vykhovannia u Zakarpatti: vytoky y istoriia rozvytku (1836–1918 rr.): Monohrafiia. Uzhhorod: VAT “Patent”. 256 s.
2. Murray, J. (2018). Value/s in early childhood education. *International Journal of Early Years Education*, 26(3), 215–219.
3. Pukánszky, B. (2016). “Froebels Influence on Early Childhood Education in Hungary.» *International Journal of Early Childhood Education*, vol. 22, no. 1. pp. 37–41.
4. Roszak, M. (2018). Friedrich Froebels pedagogical concept within Polish pre-school education: the revival of 19th century thought in modern institutional upbringing of children. *Society Register*, 2(2), 149–162.
5. Szabolcs, É., & Réthy, E. (1999). Fröbel és a nőmozgalmak Magyarországon. *Magyar Pedagógia*, 99(4), 363–373.
6. Vág, O. & Fröbel, F. (1977). *Friedrich Fröbel*. Tankönyvkiadó.

Стаття надійшла до редакції 26.04.2023.

The article was received 26 April 2023.